

הדעות השונות אודות דין פורים בעיר לוד

מפורש בגמרא (מגילה ג: ד:): "ואמר רבי יהושע בן לוי לוד ואונו וגיא החרשים מוקפות חומה מימות יהושע בן נון הווי". אמנם בעיר "לוד" של ימינו רבו הדעות וההנהגות בשטח:

א) דעתו של הרה"ג רב נתן אורטנר זצ"ל (יד נתן ח"ב סי' ל), רבה האשכנזי של לוד במשך כשלושים שנה, שהיה ראוי לנהוג פורים בלוד ביום ט"ו בלבד כדין ודאי מוקף מימות יהושע, והסתמך על הממצאים הארכיאולוגיים החדשים. אלא שקבל הוראה ממרן הגר"ש אלישיב זצ"ל שאין לו לנהוג כן: "אבל כשהצגתי את הדברים בפני מרן הגר"ש אלישיב שליט"א, אמר לי שאף אם אני יכול להשבע דלוד דהיום היא זו שהיתה בימות יהושע ב"נ לאור כל הנ"ל, בכל אופן כיון דכבר נהגו פורים בשני הימים, יש להמשיך כך משום המנהג שנהגו".

ב) אמנם דעתו של מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל [כפי שעולה מעדותו של הרה"ג ר' ישראל מאיר פלמון¹] משמע שדין לוד עפ"י דין הוא ספק, ולא בגדר קרוב לוודאי כנ"ל. וכן מבאר היטב המנחת יצחק (ח"ח סי' סא) שאין הוכחה מהממצאים הארכיאולוגיים: "ובזה נראה דאף עכשיו שמצאו הביה"ק הנ"ל, לא נשתנה דינו, דמידי ספיקא לא נפקא, דאף אם היה שם איזה עיר שלידה הי' הביה"ק, אבל מי יימר שהיתה לוד המוקפת, דלמא הי' שם עיר אחרת פרוזה". ואכן במקרא ובחז"ל מצינו שמסביב לערים המוקפות חומה היו רגילות להיות פרזות, בכללם הסמוכות והנראות לכרך. ומפורש גבי הכרך לוד "לוד ובנותיה" (דברי הימים א ח, יב) "בנותיה" היינו ערי פרזות שסביבותיה. [ואכן לא נמצא שום שריד חומה בחפירות הארכיאולוגיות בקצה "תל לוד"]. וכן הורה הראשון לציון הרב עובדיה יוסף זצ"ל (יביע אומר ח"ז סי' ס) לנהוג בכל עיר לוד דין ספק מוקפים. הוראותיהם מיוסדות על המנהג הוותיק שהיה בלוד [לפני הקמת המדינה] לנהוג דין ספק מוקפין.

ג) הרה"ג רב חיים חדד זצ"ל, רבה הספרדי של לוד במשך שנים, הורה לנהוג פורים ביום י"ד בלבד (עפ"י שמועה). וכן נוהגים כיום הרבה [אולי רוב] היהודים בלוד, ביניהם קהילת חסידי חב"ד. [לא ברור אם מציאות זו נוצרה מחמת הוראת רב או מחמת תמימות הציבור שבאו לגור בלוד לאחר קום המדינה, שלא הכירו את הנידון כלל. הרי בשנת תרצ"ו ברחו מלוד התושבים הקודמים]. רב שכונה בלוד, הרב נסים בריח שליט"א (שו"ת מועדי נסים ח"ב סי' נח) נימק הוראה זו: "שלוד החדשה נבנתה דרומה יותר לכוון העיר רמלה, וגם אם נאמר שנחשב סמוך ונראה ללוד הישנה, עדיין מיקום העיר לוד הוא בספק, וכל הסמוך והנראה אינו קורא אלא ב"ד בלבד". דעתו הנ"ל מיוסדת על דעת הברכי יוסף (סי' תרפ"ח ס"ב) שהובא בביה"ל (סי' תרפ"ח ס"ב). כלומר, טענתם שהעיר העתיקה של לוד [בצפון מזרח העיר] הוכרעה כדין ספק מוקף, אבל שאר העיר לוד של ימינו אינה אלא סמוך לספק מוקף הנ"ל.

הכלל בהכרעת ההלכה פשוט: "אם היה אחד מהם גדול מחבירו בחכמה ובמנין הלך אחריו" (גמרא מס' ע"ז דף ז:), כל שכן כאשר אין החולקים אף בכלל מין במינו, בלי למעט בכבודם חלילה. אמנם גם לימוד אותנו חז"ל "איזהו חכם הלומד מכל אדם". ובוודאי צריכים להבין את דעת גדולי ההוראה זצ"ל:

א) למה לא סברו כהרב אורטנר ז"ל, שהרי לכאורה י"ל שכאשר מוצאים בעיר לוד של היום עיר עתיקה מימי המקרא, חזקה שזו לוד העתיקה, ולמה לחוש שנמצאו שרידים של עיר אחרת. **ב)** מאידך גיסא, לאחר שסברו שהעיר העתיקה של לוד אינה בגדר "ספק מוקף", למה לא הקילו בשאר העיר מטעם סמוך לספק.

והנה תחילה צריך לברר ממתי התחיל המנהג בלוד לנהוג דין ספק מוקף, מי הורה כן, ומה היה טעמו.

¹ כפי שכתב את עדותו: "חורף תשע"ה - לאחר הברית (לבנו של ר' יצחק גרודקה מאלעד, בביהכנ"ס תפארת בחורים) ניגשתי לרבנינו הגר"ש אלישיב זצוק"ל, ושאלתי האם באלעד צריכים לעשות פורים גם בט"ו, ושאל מדוע? ועניתי מפני שהוא נראה ללוד שהיתה מוקפת חומה, ושאל מי אומר שזה לוד, אמרתי לו שהחוקרים אומרים שזה **קרוב לוודאי** שזה לוד המקראית, ואמר **זה כלום**, (איני יודע אם כונתו היה שאינו סומך על חוקרים אבל זה המילים שאמר). ושאלתי שגם אם זה לא לוד, מ"מ הוא ודאי באזור, ובאלעד נראה כל האזור, ועשה לי תנועת ביטול. ושאלתי אז מה למעשה אם באלעד צריך לחוש גם בט"ו, ואמר לא צריך. [הדברים נאמרו באידיש, ונסיתי לדייק עד כמה שניתן]."

הנידון של לוד שעלה בשנת תר"ן – דעתו של הגר"ש סלנט זצ"ל

בשנת תר"ן התחיל ישוב יהודי בעיר לוד² [שהיתה מיושבת ערבים], ועלתה השאלה על דינה בפורים לפני הגאון הגדול ר' שמואל סלנט, רבה של ירושלים. וכפי שדווח בספר ציץ הקודש (סי' נג אות ד) [להגאון הגדול ר' יהושע צבי מיכל (הירש מיכל) שפירא זצ"ל, מגדולי גאוני ירושלים]:

"אמר לי הגאון הגדול רבי שמואל סלאנט (שליט"א) [זצ"ל], על דבר הישוב שנתחדש עתה בלוד, ששאלו כיצד יתנהגו בקריאת המגילה, ואמר עפ"י ידיעה מספר הרב ר' יהוסף שווארץ ז"ל שכמה פעמים נחרבו שם המקומות, ולוד הנבנה מחדש אינה לוד הישנה. לפ"ז לפמ"ש הטורי אבן מגילה (ג:) בד"ה תנא, ליישב... דמגילה שאני שיש בה מצוות הנוהגות כל היום, ואם יהיו הנראים והסמוכים שרגילים תמיד להיות אנשים של זו בזו ושל זו בזו להיות מחולקים בתקנתם, מיחזי מילי דרבנן כחוכא... שהללו קורין ועושים משתה ושמחה יהיה לאלה חול עי"ש, לפ"ז אם אין שם ישוב בכרך לא שייך טעם דחוכא, ואינם נגגרים כלל, עכת"ד."

הנה עולה מתוך נימוקי הגר"ש סלנט שהיה ברור לו שהעיר לוד בזמנו נמצאת באזור הכללי³ של האתר המקורי של העיר לוד המוקפת חומה מימות יהושע, אלא שיש ספק בדקדוק מיקומה, אם עומדת על האתר של העיר מוקפת חומה. הטעם שפסק לקבוע פורים ביום י"ד בלבד, הוא עפ"י היסוד המבואר בגאונים ובראשונים (עי' רמב"ן מגילה דף ב. והבית יוסף סי' תרפח), שרוב הערים פרזות, ולכן, מחוסר ידיעה, יש לתלות כל עיר שיושבת באתר של פרזות [ועי' רמב"ן באיזה אופן נאמר דין ספק מוקפות].

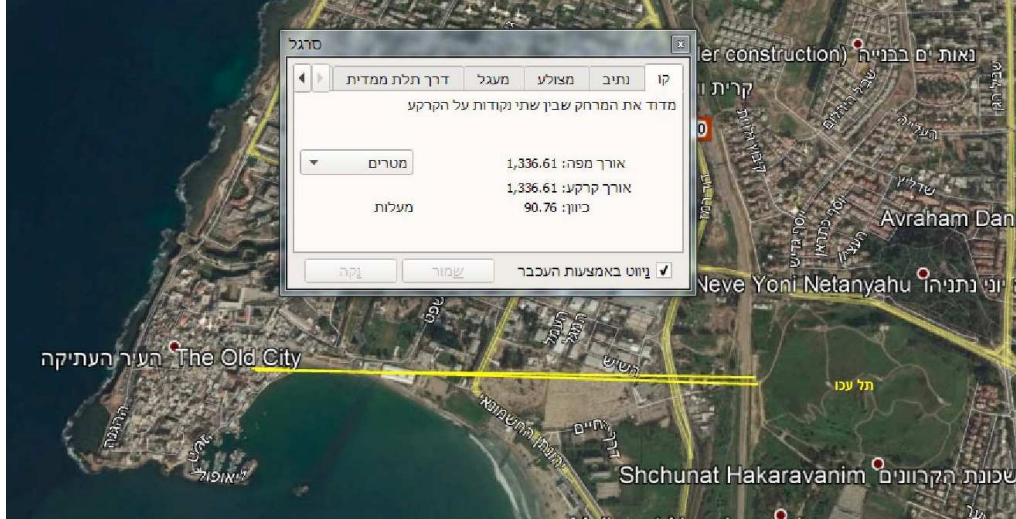
בדברי הגר"ש סלנט מבוארים שני יסודות, שיש צורך להבהירם:

(א) **היסוד הראשון** של הגר"ש סלנט: "עפ"י ידיעה מספר הרב ר' יהוסף שווארץ ז"ל... ולוד הנבנה מחדש אינה לוד הישנה". הרב יהוסף שווארץ ז"ל היה החוקר המפורסם של ארץ ישראל, מחבר ספר "תבואת הארץ". הוא מגלה (בספרו דברי יוסף שאלה ב) ידיעה יסודית בחקר הערים העתיקות של ארץ ישראל בזמנו [לפני 150 שנה]: "שמא תכונתן הנוכחית אינה במקומה הראשונה ממש, שנבנה קצת רחוק ממקומה הראשון... כמו שאמרנו על **חברון ויפו וכדומיהן**, שגויי הארץ מראין **מרחוק קצת** מקומות אלה, שקבלה בידם ששם היתה תכונתן מימי קדם". הסיבה שהערים לא היו בנויות במקומן המקורי, יש לתלות ברומאים שהיו רגילים לבנות את עריהם לא באתר המקורי אלא לצידו, ואף במרחק מעט (מקור חיצוני).

בעכו, התופעה ניכרת לעין כל, ש"העיר העתיקה" [מימי הרומאים ואילך] רחוקה יותר מק"מ ושליש מאתר העיר המקראית, תל עכו.

² אז נוסד ישוב יהודי בלוד ע"י אגודת "למען ציון". והנה הגר"מ טוקוצ'ינסקי כלל את מנהג לוד בפורים בכלל הערים "שהוחזקו מימים קדומים", אע"פ שהיה כבר נער כשהוסד לראשונה ישוב יהודי בלוד. וצ"ע לכאן. אבל גם שאר הערים שמנה, אין הישוב היהודי אלא כחמישים שנה לפני כן, עי' ריש פרק ד.

³ על סמך איזה מקורות היה פשוט לו כך לא נתבאר. לכאן סמך על המסורת במשך הדורות. ואכן בתשובת הרב אורטנר מאריך להוכיח שהיה מפורסם המקום במשך הדורות. עוד מביא הוכחות ברורות מד"ר יואל אליצור, שלוד נמצאת באזור זה. אמנם אין בכל הוכחותיו שום הוכחה כלל על דקדוק המקום של העיר המוקפת חומה מימות יהושע.

תל עכו והעיר העתיקה של עכו – והמרחק ביניהם

ב) היסוד השני של הגר"ש סלנט: עיר הסמוכה למקום הכרך והכרך שָׁמַם, אין לו דין סמוך לכרך לקרא ביום ט"ו, וכפי שמדקדק מסברת **הטורי אבן**. וכן פוסק **המשנה ברורה** (ביה"ל סי' תרפ"ח סעי' א ד"ה או שסמוכי להם): "כפר הסמוך לכרך שהיו קורין בט"ו ונהיה הכרך שמם⁴ יקראו ב"ד". וכן היה פשוט לברכי יוסף שם [בתחילת דבריו בביאור צדדי ספיקו בכרך של נכרים]. וכן דקדק **החזון איש** (או"ח סי' קנ"ד אות ג ד"ה ובאמת) בדעת המ"ב: "ואמנם עדיין לא שמענו מה דין כרך שחורב ואין בו יושבים כלל לא ישראלים ולא עכו"ם, ישראל הנכנס לשם מה דינו... ובמ"ב בבה"ל סי' תרפ"ח כתב בשם דבר משה דכרך ששמם, הסמוך לו קורא ב"ד... ומשמע שדעתו ז"ל דכרך ששמם פקע מיני דין מוקף. אבל אין הדבר מוכרע." עכ"פ לדעת הברכי יוסף, הטורי אבן, המשנה ברורה הדין הוא מוכרע, וכן דעת הגר"ש סלנט. וכן נראה דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל (קובץ תשובות ח"א סי' סח). ואף שהחזו"א מפקפק בדבר, הרי אינו מכריע להפך.

ונלע"ד מקור ליסוד הנ"ל מהראשונים ז"ל. שהרי בגדר סמוך לכרך, כתב הר"ש משאנץ (תשובות מיימוניות נשים סימן כב): "מכל הני משמע דתוך התחום חשיב כעיר עצמה. ואפילו חוץ לתחום אם נראה עמו אמר בפ"ק דמגילה (ב' ב) 'כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו נדון ככרך' ואמר (ג' ב) 'סמוך אע"פ שאין נראה נראה אע"פ שאינו סמוך'. ובפשטות גדר הנ"ל 'חשיב כעיר עצמה' לא שייך אלא כאשר העיר קיימת בפועל. וכן נראה גם מהטעם וגדר שכתב הריטב"א (מגילה דף ג:) בדרך אחרת: "דכיון דמיגנו ומיכסו בתוך העיר בשעת מלחמה הרי הם כאנשי כרך עצמן ועם אחד הם והרי הם כאילו הם בעצמן בתוך החומה מוקפת מימות יהושע בן נון", לכאורה לא שייך גדר "הרי הם כאנשי כרך עצמן ועם אחד הם" אם הכרך לא קיימת.

דעת הציץ הקודש והמנהג שהונהג בלוד, המנהג העתיק של צור

אמנם משיג הציץ הקודש כנגד דעת הגר"ש סלנט הנ"ל: "ולענ"ד יש לדון טובא, דהרי דכיון שעכ"פ בזה המקום או קרוב לו היה לוד הישנה, הלא יש להסתפק ג"כ אולי זה המקום שנתישבו עתה, הוא מקום לוד הישנה, וי"ל דהוי כקבוע, כיון דעכ"פ היתה בסביבה זו." כלומר בספק כזה [דכיון שעכ"פ בזה המקום או קרוב לו היה לוד הישנה] כאילו הוקבע כאן האיסור, אין מקום להתלות ברוב ערים פרזות, וממילא הדין הוא ספק מוקף.

בלוח א"י לשנת תרע"ו, פרסם הג"ר יחיאל מיכל טוקצ'ינסקי שבלוד יש לקרוא המגילה ב"ד עם ברכה ובט"ו בלא ברכה. ומנמק (ספר ארץ ישראל פרק ה): "עירות עתיקות... שגם הן ידועות בתור עומדות בקרבת מקומותיהן העתיקים, בלי בירור גבולותיהן, ושלכן קורין גם בהן את המגילה ב"ד ובט"ו", והיינו כסברת הציץ הקודש הנ"ל. יש לציין שהגר"מ טוקצ'ינסקי היה נשוי לנכדתו של הגאון רבי שמואל סלנט והיה יד ימינו, ואעפ"כ מביא את ההנהגה של הציץ הקודש לדינא. כפי הנראה, סברתו נתקבלה.

⁴ מוכח שכונתו בזה לשם לגמרי מכל ישוב (ולא שמם מישוב ישראל בלבד), כך מוכח מינייה וביה בדבריו בביאור הלכה שם, וכפי שדקדק היטב הגרצ"פ פרנק (הר צבי ח"ב סי' קלא).

ונראה לחזק את מנהג לוד וסברת הציץ הקודש הנ"ל מהמנהג העתיק של העיר צור, כפי שהובא בתשובות הרמב"ם (סימן קכד, ו), שנשאל: "בדבר מה שקוראים אנשי צור המגילה ב"ד וט"ו ומברכין בשניהם לפני ולפניה..." והנה לא השיב הרמב"ם אלא שאין מברכים גם ביום ט"ו, אבל על עיקר המנהג בצור כדין ספק מוקף, לא ערער הרמב"ם כלל. ותימה לכאורה, הלא מפורש בספר יהושע (פרק יט, כט): "צִיר מְבָצֵר צֹר", שהיא מוקפת חומה ובימי יהושע. וכן מקומה של צור ברור⁵, ותימה לכאורה למה קראו גם ביום י"ד.

אכן להאמור אודות לוד, י"ל שכך היה הנידון בצור. שכיון שהעיר צור לא מתפשטת על כל אותו האי, יש מקום להסתפק שמא "עיר מבצר צור" היתה במקום שאין בו עכשיו בתים [בזמן הרמב"ם עכ"פ], וכפי המציאות הנראית בא"י שמעיד עליה הרב יהוסף שווארץ שבנו העיר לא על אתר הישן. אבל מצד שני, לא נהגו פורים ביום י"ד בלבד מדין "רוב ערים פרזות", כפי הסברא שהביע הציץ הקודש שהוקבע האיסור לפנינו, ודומה לקבוע.

ממנהג העיר צור גם מוכח לכאורה כדעת המשנה ברורה והגר"ש סלנט, שסמוך לכרך השמש לגמרי אין דין נראה וסמוך, שהרי אם לא כן, הדרא קושיא לדוכתא, למה לא נהגו דין מוקף ודאי, שהרי בהכרח מקום האתר המקורי של צור היה סמוך ונראה, שאין האי גדול כ"כ.

לפי היסודות הנ"ל של המנהג הוותיק בלוד, מובנות היטב הוראותיהם של הגר"ש אלישיב זצ"ל והמנחת יצחק, שלא ראו בממצאים הארכיאולוגיים הוכחה שזו העיר לוד המוקפת חומה מימות יהושע, שהרי יתכן מאד שזו עיר פרזות מבנותיה של לוד, והעיר לוד המוקפת חומה מימות יהושע מרוחקת מעט מכאן.

למה החמירו פוסקי הדור אף בלוד "החדשה"

הובאה למעלה דעת מקצת רבנים [שאינם מגדולי ההוראה] להקל בלוד החדשה מטעם שאינה אלא סמוך ונראה ל"לוד העתיקה", שהיא בגדר ספק מוקף, ודעת הברכי יוסף והמשנה ברורה שסמוך ונראה לספק מוקף דין פורים שלו ביום י"ד בלבד. למה לא סברו כן גדולי ההוראה ז"ל. יש על כך כמה תשובות נכוחות:

א) המנהג העתיק בארץ ישראל כנראה לא היה כדעת הברכי יוסף הנ"ל. כן נראה מהמנהגים העתיקים של ארץ ישראל שהזכיר ספר תיקון יששכר [שהיה בצפת בזמן הבית יוסף] (פרק מנהגות, דף נט:). בגדרי הנהגת פורים דספקות: "מנהג זה פשוט פה בכל המסתוברים" (תושבי א"י הוותיקים מימי הגאונים) יצ"ו תושבי ארץ צפת... וכפריה ביריה ועין אל-זיתון". לא ידוע שום טעם להנהגת ספק בכפרים "ביריה" ו"עין זיתון" אלא כפי שמבאר הפאת השולחן (בשנת תק"צ): "ובצפת קורין י"ד וט"ו, וכן הכפרים הסמוכים כמו בירי ועין זיתון". כלומר נהגו ספק בכפרים הסמוכים לצפת, מחמת שהם סמוכים לעיר שספק מוקפת [שחששו שצפת היא "יורפת", כפי שכתבו הפאת השולחן ותבואת הארץ].

וכן הנהיג הגאון ר' משה קליערס זצ"ל, ראב"ד של טבריה (שנות תרס"ט-תרצ"ג) שאף בשכונות החדשות של טבריה, בכללם "קרית שמואל", ינהגו דין ספק מוקף (קול תורה שנת תשכד חודש אדר, מאמר להגרא"ד אויערבאך שליט"א ראב"ד טבריה).

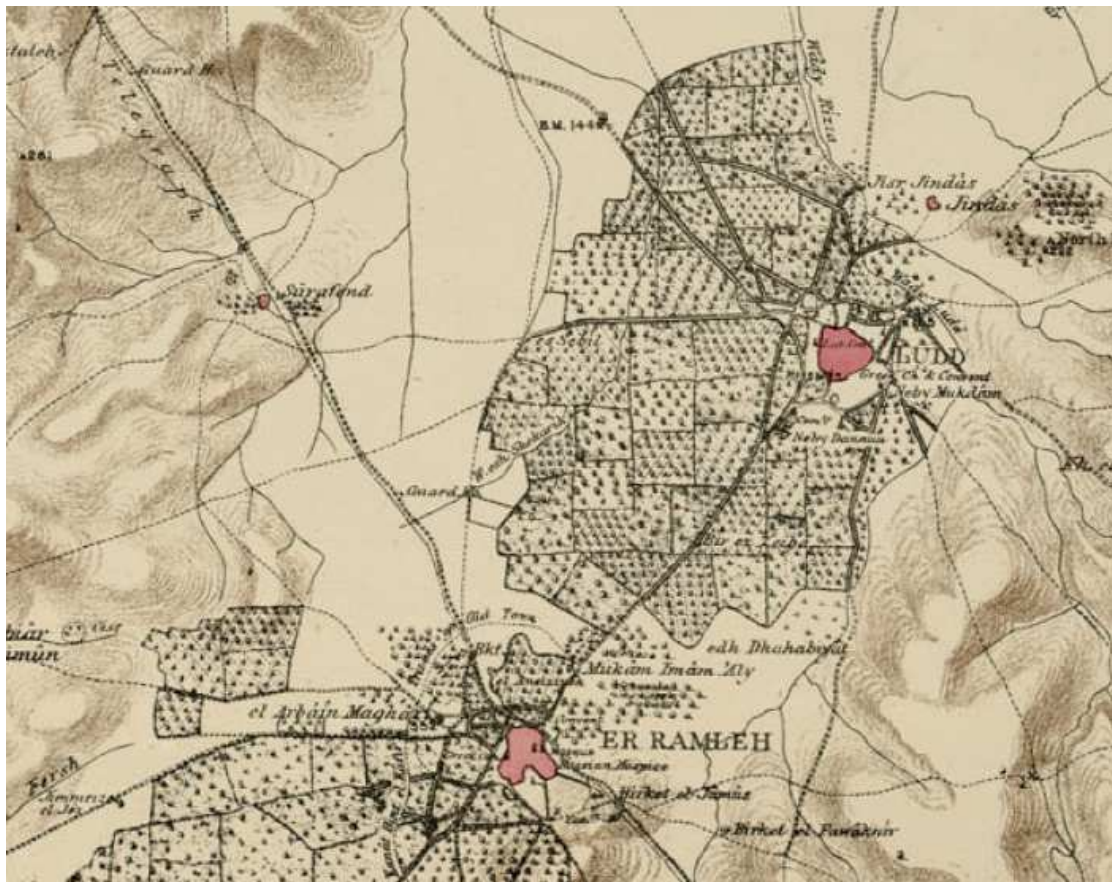
וכן היה פשוט לחזון איש (סי' קנג ס"ק ג ד"ה במ"ב סי' תרפ"ח) שגם סמוך ונראה לספק מוקף, יש לו דין ספק. [נכתב מו"ר הגר"ש אויערבאך זצ"ל (מאמר בענין עירוב העיר לענין תחומין, בפתיחת ספר "קרית אריאל" ועכשיו נדפס בסוף "דרכי שמואל – מס' שבת"): "להכרעתו הברורה של רבינו הגדול ז"ל בחזו"א דסמוך לספיקות נמי דין סמוך עלה".

⁵ ששם היתה עיר אחת על אי בים שנתחבר ע"י מעבר של יבשה עם העיר צור שממולה ביבשה, ונקראת בשם "צור" במשך הדורות.

ב) בתים הנמשכים ברצף מהכרך המקורי שהיה מוקף מימות יהושע [שבין בית לבית פחות מע' אמה ושיריים, ובין שכונה לשכונה פחות מקמ"ב אמה], י"ל שדינם חמור מסמוך לדרך. שהרי אם אין דינם אלא כ"סמוך" לדרך בלבד, אם כן היה בדין בירושלים שלאחר מיל מחומת העיר המוקפת חומה בימות יהושע, היה נפסק דין "סמוך" לדרך באמצע רצף הבתים [כדעתו של הגר"מ טוקצינסקי שלא נתקבלה]. וכיון שלא נפסק כן, על כרחך מוכח שמחשיבים את כל רצף הבתים בגדר "עיבור" לדרך שהיה מוקף, ועדיף העיבור לעיר מ"סמוך". ואכן החזון איש (סוף סי' קנא) מגדיר את גדר רצף הבתים: "נראה דאם נתוספו בתים חוץ לחומה אע"פ שהאריכו חוץ לתחום ויש בתים שאינם סמוכים ואינם נראים מ"מ קורין בט"ו כיון שכל העיר כד' אמות" ודאי עדיף מ"סמוך ונראה", ולא מצינו בזה דעת הברכי יוסף שיקל שדינו שונה מעיקר הכרך, ולא מסתבר לומר כן. [ואף שהחזון איש חזר בו בתחילת סי' קנא בגדר "סמוך" [על סמך ירושלמי], לא נראה שחזר בו מסברתו הנ"ל "כל העיר כד' אמות"]. ולפי זה, כל בתי לוד הנמשכים ברצף מהעיר העתיקה, כולם בכלל "עיבור העיר" ודינם כעיר העתיקה אף לדעת הברכי יוסף.

וכן שמעתי בשם הגאון הגדול ר' חיים קנייבסקי שליט"א שרצף בתים מהכרך עדיף מדין "סמוך", ואף הברכי יוסף יודה שנוהג דין ספק ברצף בתים מכרך שספק הוקף.

ג) האמת היא שאין יחוס מיוחד ל"עיר העתיקה" של לוד, העיר העותונאמית. אין צד לחוש שגבול עיר העתיקה דוקא קובעות את גבול העיר המוקפת חומה מימות יהושע. אלא חששו היכן בדיוק נמצא הכרך המוקף חומה, וחששו בשעתו [בשנת תר"ן] שאולי נמצא מקצת העיר העתיקה באתר העיר המוקפת חומה, כיון שהוחזק שבאזור זה היה העיר הקדומה של המוק"ח מימות יהושע. [עי' למעלה בדעת הגר"ש מסלנט ובדעת הציץ הקודש]. אם כן, יש לחשוש חשש זה באותה מידה בכל העיר לוד החדשה, כפי שחששו כן בעיר לוד העותונאמית. הרי כל העיר החדשה נמצאת בתוך "מתחם לוד" העתיק, התוחם את הפרדסים של לוד, כפי שרואים במפה משנת תרל"ז. [דוק ש"רמלה" ופרדסיה תחומים במתחם אחר]. ולכאוי כל המתחם של לוד הוא בכלל החשש שמא שם נמצא הכרך המוק"ח מימות יהושע.

הרי ניכר מהשוואת מפות מתקופה העות'מאנית למפות של ימינו, שמתחם הפרדסים וכרמים מסביב לעיר קבע את גבולו העתידי של העיר, וכנראה שמבחינה משפטית הוקבע כמתחם העיר. יתירה מזו, נראה שלפני 650 שנה התפשטה העיר הבנוי של לוד הרבה בתוך שטח המתחם הני"ל. עי' כפתור ופרח (פרק נא) המעיד על המרחק בין לוד לרמלה. [דבריו נסובים על הנהגת יו"ט שני של גלויות, כנראה הנהוג לפי שיטת הרמב"ם שמקום שלא היה ישוב בזמן המקדש נהוג יו"ט שני]: "זהנך רואה בארץ ישראל, לוד שעושה יום אחד מיום טוב, וגת (היינו רמלה, כמפורש בספרו במקום אחר) שהוא לו לאלף וחמש מאות אמה עושין שני ימים." וצ"ע, הרי המרחק בין לוד העתיקה ובין רמלה העתיקה, הוא יותר מ-3.5 ק"מ, ואיך מודד הכפתור ופרח את המרחק כ-1500 אמה בלבד?! ולכאוי מוכח שהעיר לוד התפשטה אז הרבה יותר לדרום. עכ"פ נראה שהמתחם של לוד של התקופה העות'מאנית מהווה סיבה לספק לנו אולי שם היה הכרך המוקף חומה בימות יהושע.

שכונת גני יער

שכונת "גני יער" שכבר קיימת, הסמוכה לשכונת אחיסמך שהולכת ונבנית, נמצאת מעבר לכביש 40 ואינה מחוברת תוך קמ"א אמה ושיריים לעיר לוד. אמנם היא סמוכה תוך שיעור מיל ל"עיר העתיקה" וגם סמוכה תוך שיעור מיל ל"לתל לוד", ואם כן דינה לכאוי כדין ספק מוקפין, לקרא ביום י"ד עם ברכה וביום ט"ו בלי ברכה.

הטענה שטוענים מקצת הרבנים בלוד (עי' למעלה) לסמוך על דעת הברכי יוסף והמשנה ברורה שסמוך ונראה לספק דינו ביום י"ד, יש לדחות לפי הטעמים לעיל, שבהם בארנו את הוראת גדולי ההוראה בעיר לוד החדשה. הטעמים למעלה באות א ובאות ג, שייכים גם כאן. ואע"פ שאין כאן הטעם באות ב, "כד' אמות" עם הכרך מחמת רצף הבתים, עדיין נראה לדון אותו "כד' אמות" עם הכרך מטעם אחר.

כשנדקדק בטעמי המורים הגדר הנ"ל, שמועיל עירוב העיר לקבוע פורים של כרכים, נראה שלדעתם עדיף היקף העירוב אף מגדר "סמוך ונראה", ואף לדעת הברכי יוסף שסמוך ונראה לכרך שספק מוקף, אין פורים אלא ביום י"ד בלבד, אבל בהיקף עירוב, נראה שדינו כדין עיר אחת לגמרי עם שאר העיר המוקפת. הנה דעת מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (אורחות רבינו ח"ג סי' כד, מנחת שלמה ח"ב סי' נט) "לא ידעתי מה שכולם טוענים דצורת הפתח לא מהני אלא לעשותו רשות היחיד אבל לא לעיר אחת, וכמדומני דבתחומין מוכח שזה **כעיר אחת וחשיב כד' אמות**". ואם כן דינו כהמשך רצף הבתים של העיר לוד, שכל רצף העיר כד' אמות, שהרי לא ניתן לחלק את דין מקצתה משאר העיר. ועוד מבאר בנו, מו"ר הגאון הגדול רב שמואל אויערבאך זצ"ל (נדפס בתחילת ס' קרית אריאל, ועכשיו נדפס בס' דרכי שמואל – שבת) ביסודיות ובאריכות את גדר הדין, וזה מקצת לשונו: "והנה דין חומת העיר, משמע דלא משום לתא דמחיצה היא, אלא זה משם וצורת העיר... ונראה לענ"ד דקרוב הדבר דתיקון עירובין ע"י צוה"פ, דחשיב נמי צורך העיר **כעין חומה**, כיון שנעשה לצורך העיר לטלטול... והנה אאמו"ר הגאון (שליט"א) העלה והורה לענין קריאת המגילה, דכל שהוא בתוך הצוה"פ שנעשה לתיקון הטלטול בעיר **חשיב כהמשך העיר המוקף**". ועיי"ש שמוכיח בגדר זה שמועיל אף אם נפרץ יותר מי' אמות: "י"ל דחשיב כחומה המשמש את העיר אשר סגי בזה בעומ"ר מד' רוחותיו"⁶. ועוד מבואר שם שכל גדר זה אינו אלא דוקא במשתתפים יחד בכל עניני העיר "בכה"ג שבמציאות הדברים זה כעיר אחת אז צוה"פ שנעשה לצורך כל העיר להיתר הטלטול מהני שפיר **לחברם כאחת** כעין חומה". וכן היתה דעתו של הגי"ר יחזקאל ברטלר זצ"ל, שעירוב העיר מחבר לכך כד' אמות בדיני פורים (שמעתי מהרה"ג ר' שמואל קרביץ שליט"א).

7

ואע"פ שיש כביש בין-עירוני [רשות הרבים דאורייתא, "סרטיא"] המפריד בין עיקר לוד ובין שכונת אחיסמך, ולכאוי י"ל בזה "אתו רבים ומבטלי מחיצה", הלא מדין "חומת העיר" הנ"ל אין זה מבטל. ועוד, אף בדין רשות היחיד שבגדרי השביתה בעיר, דעת רבינו יואל מפורשת שבדין זה לא אומרים "אתו רבים ומבטלי מחיצה". ואע"פ שחולק עליו בזה רבינו אפרים, לא מצינו הכרעה מפורשת בפוסקים. ובעיון בסברת המחלוקת, נראה שההכרעה כסברת רבינו יואל. ע"י באריכות בקרית אריאל פרק ג.

ואע"פ שיש שפקפקו על עיקר הוראה זו [מרן בעל הקהילות יעקב (מכתבים ממנו באורחות רבינו ח"ג סי' כד), המנחת יצחק (ח"ח סי' סב), הגר"צ אבא שאול (אור לציון ח"א סי' מה), והגר"ע יוסף (יביע אומר ח"ד סי' נח), ועוד], הלא עכ"פ הסכימו לחוש שמועיל ההיקף להחמיר לקרא בט"ו בלי ברכה, עכ"פ כאשר יש גם טעמים נוספים לחוש, ובשכונת אחיסמך בוודאי יש טעמים נוספים.

אם כן בצירוף הטעם המבואר באות א [שיש מקום להחמיר בסמוך לספק] וגם הטעם המבואר באות ג' [שיש לחוש בכל מתחם לוד אולי שם העיר המוקף חומה מימות יהושע] למעלה, נראה ודאי שדין שכונת גני יער כדין שאר העיר לוד, לנהוג פורים מספק ביום י"ד וביום ט"ו.

שכונת אחיסמך

שכונת אחיסמך הולכת ונבנית בסמוך לשכונת "גני יער", ותוך זמן קצר תהיה מחוברת איתה וכדינה הנ"ל. ואף לפני חיבור שכונת אחיסמך עם "גני יער", כבר יש הטעם להחמיר המבואר באות ג [חשש אולי הוא מקום העיר המוקף חומה מימות יהושע], וגם הטעם האחרון שתהיה מוקפת בעירוב העיר [ותחשב כד' אמות עם העיר]. מלבד זה, הרי היא סמוכה לעיר העתיקה לפי שיעור החזון איש, ויתכן שהיא סמוכה לתל לוד אף לפי השיעור הקצר.

אשר על כן נראה שאף לפני חיבור שכונת אחיסמך לשכונת גני יער, יש לנהוג פורים גם ביום י"ד וגם ביום ט"ו כדין ספק מוקף.